

144912
ARH
IA
24913
ARHIIVKOGU

Soome ja inglise kirikute² lähendamisest.

Jaak Taul.

Bibliotheca
Universitatis
Tartuensis
125234

Lambeth konverentside protokoll esimesi märkmeid Soome ev. luteri usu kiriku ja Anglikaani kiriku lähendamise kohta 1930. aastal. Sel konverentsil rootsi kiriku esindaja Lundi piiskop juhivad kirikute reünioonikomisjoni tähelepanu taani, norra, soome, eesti ja läti kirikutele, avaldades soovi, et need kirikud võiksid olla samas sõbralikus vahekorras inglise kirikuga, nagu seda on rootsi kirik. Veel sama konverents tunnistab tarvilikuks kõigepealt soome kiriku olukorra uurimise ja palub Canterbury peapiiskoppi samme astuda läbirääkimiste alustamiseks soome kirikuga. Tulemuseks on, et soome kiriku esindajad olid kutsutud 1933. a. oktoobril esimesteks läbirääkimisteks Londoni, Lambeth paleesse. Turku peapiiskopilt nimetati kolm esindajat: piiskop dr. Jaakko Gummerus, piiskop dr. Aleks Lehtonen ja dr. M. Paunu. Canterbury peapiiskopilt nimetati 7 esindajat, eesotsas Gloucester lordpiiskopi dr. A. Headlam'iga. Läbirääkimised peeti 5. ja 6. oktoobril ja kandsid peamiselt vastastikust informatsiooni laadi. Läbirääkimiste aluseks võeti inglise kiriku poolt 1920. a. Lambeth konverentsil vastuvõetud Lambeth

Quadrilateral, — nelj inglise kiriku nõuet — (vt. Usut. Ajakir., nr. 2 — 1936).

Tähtsamaks tuleb pidada teist läbirääkimist, mis peeti järgmisel aastal Helsingis, 17. ja 18. juulil 1934. a. Inglise kiriku esindajad olid jäänud peamiselt samaks, puudus ainult Wakefieldi piiskop dr. Seaton. Soome kiriku poolt oli aga juurde nimetatud vahepeal surnud piiskop Jaakko Gummeruse asemele Turku peapiiskop dr. Erkki Kaila, piiskop M. v. Bonsdorff, prof. dr. E. G. Gulin, dr. Matti Tarkkanen ja dr. J. A. Mannermaa. Selleks läbirääkimiseks on soomlased end hästi ette valmistanud, nõnda et teaduslike ettekannetega esinetakse iga punkti kohta. Täienduseks inglise kiriku poolt esitatud Lambeth Quadrilateralile esitatakse soome kiriku poolt veel 5 küsimust, millistest kaks esimest on põhimõttelist ja kolm viimast praktilist laadi, rohkem informatsiooni küsimused.

Kuna olen esinenud kõnega 1937. a. Usuteadlaste Konverentsil: „Kirikute reüniooni dogmaatilised alused Lambeth konverentside otsustes“, mis osaliselt trükitud „Eesti Kirik“ nr. 5—11, 1937. a., siis esitan siinkohal mõtteid soome kiriku poolt esitatud küsimuste kohta.

Soome kiriku poolt esitati järgmised küsimused:

1. Milline on inglise kiriku õpetus õigeuskmoistmise küsimuses, millele apostel Paulus andis keskse koha oma õpetuses ja mis otse prohvetlikult on uuesti ilmutatud reformatsioonis, et inimene on õigeks mõistetud Jumala ees ainult usu, mitte aga käsutegude läbi?

2. Kuna inglise kiriku teoloogid rõhutavad oma kirjutustes kiriku oluliste teguritena sakramente ja vaimulikku ametit, osutavad luteri kiriku teoloogid pearõhu sõnale, kui kiriku tähtsaimale tegurile, siis milline on inglise kiriku arusaamine sõnast ja evangeeliumi kuulutamisest, kui kiriku olulisist turegist?

3. Kuidas tuleb mõista, et mõned inglise kiriku juhtivad tegeled nõuavad inglise kiriku usu-tunnistusliku kirja XXXIX artikli revideerimisele võtmist?

4. Millist usuõpetust antakse koolides inglise kiriku liikmete lastele? Kas on see ühtlane kõigis koolides? Milliseid õpperaamatuid tarvitatakse? Kas on olemas üldiselt tunnustatud katekismus? Milline on leeriõpetus?

5. Milline on inglise kiriku seisukoht misjonitööle, eriti soome kiriku misjoni aladel?

Esimese küsimuse sisuks on õigeuskmoistmise õpetus. Võrreldakse Confessio Augustana art. IV¹⁾ inglise kiriku

¹⁾ Conf. Aug. Art. IV. De Justificatione.

Item docent, quod homines non possint justificari coram Deo propriis viribus, meritis aut operibus, sed gratis justificentur propter Christum per fidem, guum credunt se in gratiam recipi et peccata remitti propter Christum, qui sua morte pro nostris peccatis satisfecit. Hanc fidem imputat Deus pro justitia coram ipso, Rom. 3 et 4.

XI²⁾-artikliga. Leitakse, et ka inglise kiriku XI artiklis on väljendatud õigeuskmoistmise õpetus usu läbi, kuid rõhutatakse vahet soome ja inglise kiriku õpetuste vahel just ses mõttes, kuidas kumbki kirik seda kuulutab ja rakendab, kui keskselt kuulutust kirikus. Luteri kirik rõhutab õigeuskmoistmise õpetust usu läbi ja näeb kirikuõpetuse puhtust selle usuartikli õieti tõlgendamises, nagu inglise kirik kirikuõpetuse puhtust näeb vaimuliku ameti ja sakramentide õpetuses ja nende õiges tõlgendamises.

Soome ev. lut. usu kiriku õpetuses on õigeuskmoistmisel usu läbi keskne tähendus kahel põhjusel: 1) soome kirik on puhtakujuliselt evangeelne luterlik kirik ja tunnistab vastavaid usu-tunnistuse kirju, 2) soome kiriku vagaduseliikumine põhjeneb peamiselt õigeuskmoistmise õpetuse usulisel alusel. Soome kiriku vagadus jälgib ristiusu arengu lääne suunda, nagu see on esitatud Augustinuselt ja rõhutab Jumala ärnu inimese patu vastu, kus lunastamine tähendab esmalt pattude andeksandmist. Ristiusu ida suund rõhutab rohkem lunastamist kontrastidest, mis ei ole mõjustanud soome vagadust ja teoloogiat, nagu see rohkem märgatav on inglise teoloogias.

Soome kirikule ja vagadusele on õigeuskmoistmine usus rohkem kui mingi teoreetiline õpetus, rohkem kui usu dogma selektamine, see on usu materiaal-

²⁾ Art. XXXIX Art. XI. De Hominis Justificatione.

Tantum propter meritum Domini ac Servatoris nostri Jesu Christi per fidem, non propter opera et merita nostra, justi coram Deo reputamur. Quare sola fide nos justificari, doctrina est saluberrima ac consolationis plenissima, ut in Homilia de Justificatione hominis fusius explicatur.

printsii. Rõhutatakse ka seda, et juba Paulusest peale ristiusk teistest usundeist erineb õigeksmõistmise õpetuse poolest. Teised usundid rõhutavad enam-vähem inimese kõlbelist ja usu-list osa õndsuseks, kuna ristiusk selgesti õpetab, et õndsus on ainuüksi Jumala and inimesele, see kuulutus, et Jumal armastab patuseid ja ei mitte õigeid ja et ükski ei ole õige Jumala ees. Ristiusk on vaimne usund, mille südameks on evangeelium Jeesusest Kristusest. Pauluse sõnad: *dikaiodentes oun ek pisteos* tähendavad keskset, apostlikku õpetust. Õigeksmõistmise õpetus tegi algristikoguduse võidukaks vanas maailmas. Põhja teoloogias — mõeldud rootsi ja soome teoloogia — rõhutatakse, et inimene peab olema päästetud selleks, et teha häid tegusid, aga mitte teha häid tegusid selleks, et saada õndsaks. Evangeeliumide järgi on rõõm kristlaste südames, et ollakse Jumalaga lepitatud Kristuse läbi, ollakse võimelised sõdima patu vastu, jälle mitte selleks, et saada Jumala lasteks, vaid et kristlane on Jumala laps. Piltlikult öeldakse, et pattude andeksandmine ei ole allik mäeharjal, kuhu enne tuleb ronida, vaid on allik mäejalal, kust iga ronija enne tohib juua. Õigeksmõistmine usu läbi on usuartikkel, mis hoiab ristiusu alandamise kõlbla tasemele, see on ristiusu süda. Viimaks rõhutatakse, et soome kirik ei nõua oma liikmeilt erilist pöördumist ja mõistab hukka Ameerika vabakirikute suuna, teha misjonitööd veel seal, kus kirik kuulutab armuõpetust Jeesusest Kristusest. Küll nõustatakse sellega, et Jumala ilmutust võidakse näha läbi mitme prisma, kuid luterlik kirik, kui evangeelne tunnistus armu ja

patu õpetusist, soovib tungivalt näha, et lähendatavas universaalses Kristuse kirikus selgesti paistma jääb õigeksmõistmine usu läbi.

Inglise kiriku seisukohad õigeksmõistmise õpetuses on peale XI artikli esitatud veel teoloogilise komitee aruandes. Selles üteldakse: Läbirääkimistes teiste kirikutega on selgunud, et evangeeliumi armuõpetust on erinevais kirikus mitmeti kuulutatud. Mainitud erinevused on esile tulnud kiriku ajaloos ja on teatud ulatuses tingitavad rassilisest temperamendist, usulisest kogemusist ja vastava aja usulisest arusaamisist. Inglise kirik soovib väljendada oma veenet, et kui kirikud nõustuvad hoidma ristiusu olulisi õpetusi, siis säärased erinevused ei peaks olema takistuseks kirikute lähendamisel. Inglise kirik tahab rõhutada selle lähenemise tähtsust, kuna loodab, et see võimaldab vastastikust tundmaõppimist ja aitab hoiduda ühekülgselt ja mittetäielisest arengust. Inglise kirik usub, et kirikute lähendamise kaudu ristiusu õpetus ja kristlik elu leiab õige täieliku ja mitmekülgselt enda avaldamise võimaluse selle täiuses ja rikkuses.

Küsimuseks jääb, kas võib soome kiriku esindajate poolt esitatud küsimus õigeksmõistmise õpetuse kohta olla takistuseks soome ja inglise kiriku lähendamisel? Rõhutatakse, et inglise kiriku teoloogia ei ole oma vormuleis kunagi nii täpne, kui luteri teoloogia. Sisuliselt on inglise kirikus õpetus Jumala armust Jeesuse Kristuse läbi alati tähtis olnud just palvuisis, kuigi on puudunud täpne tehniline terminoloogia. Võetakse omaks seisukoht, et luteri teoloogia võib

teisi kirikuid rikastada oma täpsete teoloogiliste terminitega.

Kokkuvõttes rõhutatakse, et õigeksmõistmise õpetuses soome ja inglise kirikute vahel ei ole dogmaatilisi erinevusi, küll aga metoodilisi ja terminoloogilisi vahesid. Viimaseid ei peeta aga takistusiks kirikute lähendamisel.

Teise põhimõttelise küsimuse sisuks on vaimuliku ameti õpetus. Seda rõhutatakse eriti alla inglise kiriku esindajailt. Võrreldakse Confessio Augustana art. V¹⁾ inglise kiriku XXIII²⁾ artikliga.

Soome kiriku esindajad rõhutavad luteri kiriku vaadet, et kõik ristitud kuuluvad preestri ametisse ja et põhimõttes ei ole mingisuguseid vaimuliku ameti erisameid, nagu rõhutab inglise kirik. Vahekorras Jumalaga on preester samal tasemel iga teise kiriku liikmega. Tema eriline

¹⁾ Conf. Aug. Art. V. De Ministerio Ecclesiastico.

Ut hanc fidem consequamur, institutum est ministerium docendi evangelii et porrigendi sacramenta. Nam per verbum et sacramenta tamquam per instrumenta donatur Spiritus Sanctus, qui fidem efficit, ubi et quando visum est Deo, in iis, qui audiunt evangelium, scilicet quod Deus non propter nostra merita, sed propter Christum justificet hoc, qui credunt se propter Christum in gratiam recipi. Damnant Anabaptistas et alios, qui sentiunt Spiritum Sanctum contingere sine verbo externo hominibus per ipsorum praeparationes et opera.

²⁾ Art. XXXIX Art. XXIII. De Ministrando in Ecclesia.

Non licet cuiguam sumere sibi munus publice praedicandi, aut administrandi Sacramenta in Ecclesia, nisi prius fuerit ad haec obeundum legitime vocatus et missus. Atque illos legitime vocatos et missos existimare debemus, qui per homines, quibus potestas vocandi ministros, atque mittendi in vincam Domini, publice concessa est in Ecclesia, co-optati fuerint et adsciti in hoc opus.

ülesanne seisab evangeeliumi kuulutamises ja sakramentide õiges valitsemises. Tugedes kiriku ajaloole rõhutatakse, et ka algristikoguduses ei olnud mingisugust kindlat süsteemi vaimuliku ameti suhtes. Esimesil sajandeil kirik kui organism oli elav ja kasvav, muutuv oma organisatsioonis vastavalt vajadusele. Kuigi Kristus on seadnud vaimuliku ameti, ei ole küllaldast tõestust kolme vaimuliku ameti astme kohta: piiskop, preester, diaakon. Algristikoguduse päevil ei olnud piiskoplikku apostlikku järguse õpetust tähtsuhelises mõttes, nagu rõhutab õhtumaa katoliku kirik.

Selgitades soome kiriku ajalugu mainitakse, et soome kirik kuni 1809. a. oli ühenduses rootsi kirikuga. Soomes oli siis kaks piiskopkonda, Turku ja Porvoo, nende piiskopid olid õnnistatud Upsala peapiiskopilt. Seega apostlik järgus oli üle kantud rootsi kiriku kaudu soome kirikusse. Kui a. 1809 soome kirik sai iseseisvaks, siis nimetati 1817. a. Turku piiskop peapiiskopiks. Nõnda kestis see kuni a. 1884, mil kõik kolm soome piiskoppi surid. Nende järglane Turku peapiiskop T. T. Renvall sai nimetatud ametisse ja õnnistatud 26. okt. 1884. a. prof. A. E. Granfelt'ilt. Mainitakse ka seda, et tollekordne Vene riigi valitsus ei oleks lubanud tulla õnnistamise talitusele Rootsi piiskoppi, kuigi ametlikku ettepanekut ka ei ole tehtud. Soome kirikus ei ole peapiiskop Renvelli õnnistamisele kui mingi vääronnistamisele kunagi vaadatud, kuigi vormiliselt piiskoplik apostlik järgus katkes. Põhjendusena mainitakse ka soome kirikuseadust, et siis, kui ei ole piiskoppi, kes võib toimetada õnnistamise talitust (installat-

sioon), vastav piiskopkond teeb ettepaneku valitsusele, kes siis otsustab uue piiskopi ametisse õnnistaja. Selle vastu ei ole aga kirikuseaduses üldse juttu vaimuliku ameti kolmest astmest, vaid ainult ühest ametist, mida võiks kõrvutada preestri astmega. Preestriks resp. „pappi“ saamiseks on vajalik vastav haridus, piiskopitunnistus ja ordinatsioon, mida toimetab tavaliselt piiskop või ka praost või vanem ordineeritud liige. See määrus kehtib soome kirikus alates 1870. aastast, mil mõjukam soome teoloog, — enne prakt. usuteaduse professor, pärast Porvoo piiskop —, F. I. Schaumann seletas, et iga ordineeritud vaimuliku ordinatsioon on sama terve kui piiskopi oma. Ordinatsiooni peapunktteks on palve ja käte pealepanek, kuigi viimane ei oma character indelebilis. Ordinatsioon on kordamatu, kuna installatsioon on korratav. Küsimuse, kas piiskopi amet on eraste, jätab nii soome kirikuseadus kui ka vastav liturgia selgusetaks. Liturgia järgi on piiskop ja preester oluliselt sama aste, kuid erineb ainult oma õigustes ja kohustustes. Enne a. 1870 on see olnud rohkem eristatav, kuna piiskopi konsekratsioon on jäänud maksma ka asumisel uuele piiskopkonnale, kuna preestri installatsiooni on korratud juba varem. Täielikult puudub aga kolmas aste, n. n. diaakoniaste nii rootsi kui soome kirikus. Kirikuseadus näeb küll ette vähemalt kaheaastase õppeaja ordineeritud tegeliku õpetaja juures, mis ei ole aga võrdne inglise kiriku diaakoniametiga.

Lõpuks avaldatakse heameelt, et soome kiriku esindajail on võimalus kuulda teiste kirikute seisukohti nii tähtsas tegelikus

küsimuses, nagu seda on vaimulik amet.

Inglise kiriku XXIII artiklit tõlgendades tähendati kohe selle kahemõttelisusele. See artikkel võib tähendada, et ordineerida võib see, kellel on meelevald ordineerida, s. o. piiskop; aga võib tähendada ka seda, et ordineerida võib isik, kellele kirik seda ülesandeks teeb. Inglise kirik on oma XXIII artiklit tõlgendanud esimeses mõttes, millest järgneb, et ordinatsiooni toimetab piiskop, kuigi selle kindla praktilise jaoks otsest teooriat ei ole olemas. Inglise kirik mõistab vaimuliku ameti küsimuse all ajaloolist episkopaati ja esitab tänapäeva seisukohti, mis välja töötatud ja heaks kiidetud 1930. a. Lambeth konverentsil,*) kus kokkuvõttes järgmist mainitakse.

On hästi teada, et episkopaadi algus on vaieldav. Inglise kirik aga peab kinni seisukohast, et apostlikust ajast edasi on kristlikus kirikus olnud kolm vaimuliku ameti astet, — piiskopi, preestri ja diaakoni aste. Teise sajandi lõpul oli episkopaat üldiselt tunnustatuna juba olemas. Seda tõestab ka asjaolu, et IV ja V sajandi usuvaidlused ei ole puudutanud küsimust piiskopi ameti kohta. Episkopaadi areng on analoogiline kaanoni ja usutunnistuse arengule. Kaanoni aegajaline tekkimine ei ole vähendanud selle jumalikkudele autoriteeti, — nõnda ei tähenda ka episkopaadi ajaloos tekkimine ja kiriku organismis kohanemine mingit puudust episkopaadi mõttes, vaid on kujunenud kõigiti kohaseks organiks kiriku funktsioonide täitmiseks.

Ajaloo on episkopaat tuge-

*) Report of the Lambeth Conference 1930, p. 114 j.

vasti mõjustatud sekularismist. Episkopaadi vaimne iselaad on palju kordi halvustatud ja otse rikutud paavsti ilmeksimatuse õpetuses. Säärased kõrvalekalded ongi tinginud protestantlike kirikute episkopaadist loobumise, mis aga ei tohiks viia selle algelisest ja vaimsest mõttest loobumisele.

Episkopaat ei ole üksi väline nähe, vaid kui institutsioon taotleb see kindlaid eesmärke. Episkopaat iseloomustub kahes järguses, ameti- ja pühitsusejärgusis, kuid nõnda, et need vastastikku on kõige ligemas seoses. Väidetakse, et episkopaat säilitatud ameti- ja pühitsusejärgusis, nagu see on esinenud kirikuloos vanemast ajast peale, peab võimaline olema edasi täitma samu funktsioone, mida on täitnud varem.

Vaatamata sellele, episkopaaalne kirik töötab koos mitte-episkopaalsete kirikutega, kuid jääb teadlikuks oma erilisest vastutusest, et kirikute lähendamisel on olulisem korralduste küsimustest just ajalooline episkopaat. Kirikute lähendamise püüetes on tähtsam, — ajaloo lõhutatud nähtava Kristuse kiriku uuesti lähendamine ühisteks eesmärkideks, kusjuures selle nähtava ühenduse oluliseks jooneks on üldiselt tunnustatud vaimulik amet. Sisuliseks küsimuseks on: kuidas luua üldiselt tunnustatud vaimulikku ametit kirikule?

Soome kiriku esindajate poolt rõhutatakse samuti vaimuliku ameti üldise tunnustamise vajadust. Tähendatakse, et soome kirikus on see olnud seni rohkem ajalooline areng, kui mingi dogmaatiline õpetus. Vaatamata vaimuliku ameti õpetuse puudumisele on piiskopid Soomes tähtsat

osa etendanud kiriku- ja rahvaelu arendamisel. Mis puutub apostliku järguse katkenemisse Soomes a. 1884, siis ei olnud soome kirik võimeline seda takistama, seda enam, et kirikuseadus ei teinud põhimõttelist vahet preestri ja piiskopi ameti vahel. Evangeelne kirik ei näe tänini selget vahet selles küsimuses ka evangeeliumides ja usub, et episkopaat on rohkem kirikukorralduse kui mingi usudogma küsimus.

Soome kirikus mainitakse selle tagajärgedena kahte asja, 1) et preester võib pühitseda ametisse piiskoppi ja 2) et praost või teine vamen vaimulik võib ordineerida õpetajat. Tegelikult on aga ka soome kirikus piiskop või keegi teine piiskopi volitusel. Viimaseid juhtumeid on õige vähe ja need on esinenud erikordseil aegul. Tähtsamaks aga peetakse asjaolu, et soome kirikuseadus niisuguse võimaluse ette näeb ja sellepärast kõneldakse ka seaduse muutmiste võimaluse üle. Leitakse aga, et see suurte raskustega on seotud, pealegi kui soome teoloogid on esitanud seisukohti, et piiskopi ja preestri ordinatsioon on sisuliselt samaväärsed, kuigi see vaade soome kirikus tegelikku rakendamist ei ole leidnud. Tuuakse ka näiteid, et 8. sajandil juba praostid on ordineerinud preestreid ja et paavst Bonifatsius IX on andnud loa Inglismaal kloostri abtile ordinatsiooni toimetamiseks, kuigi sama paavst selle otsuse ise kolm aastat hiljemini on tühistanud.

Läbirääkimiste tulemusteks jääb, et inglise kiriku korraldus vaimuliku ameti suhtes ei ole siduv soome kiriku korraldamisel. Kahe kiriku lähendamisega peetakse aga soovitavaks, et edaspidi soome kirik hoiduks

teadlikult mitteeepiskopaalsest ordinatsioonist ja soome piiskoppide installatsioonidele kutsuks inglise ja rotsi piiskoppe.

Esitatud põhimõtetlike küsimuste kõrval peeti läbirääkimisi ka praktiliste, rohkem informatsiooni küsimuste kohta.

Kolmas küsimus: miks teha take revideerimisele võtta inglise kiriku usutunnistuslikku kirja XXXIX artiklit? Soome kiriku esindajaid huvitas, kas see liikumine tuleb rohkem anglo-katoliiklikult rindelt, et seega katoliseerida enam inglise kirikut, või tuleb see ekstreem-liberaalselt rindelt, et jõuda välja mingi uue usutunnistuseni?

Inglise kiriku esindajad rõhuvad, et see nõue ei tule anglo-katoliiklikult rindelt, vaid peamiselt neilt, kes arvavad, et XXXIX artikkel on just vormilt vananenud ja ei haara oluliselt enam kiriku õpetust. Tõeliselt ei ole aga need artiklid vananenud, ennem on nende tõlgendamine Communio Anglicana laiades ringides liigselt erinevaks muutunud. Samuti on tähtis see, et inglise kiriku elulise õpetuse väljenduesks on enam Common Prayer Book, kui XXXIX artikkel. Viimasele tahab inglise kirik vaadata kui ajaloolisele dokumendile ja ei ole ette näha selle muutmist. Küll on aga õige, et n. n. „Doctrinal Commission“, mis töötanud juba pikemat aega, koosneb kõigi teoloogiliste voolude esindajaist ja seal on nõutud ekstreem-liberaalvoolult kristlikkude õpetuste väljendamist ajale vastavas vaimus, mis aga ei tähenda veel XXXIX artikli revideerimist.

Neljas küsimus käis u s u õ p e t a m i s e k o h t a nii koolis kui leeris. Kahjuks ei leidu selle küsimuse kohta konverentsi trükitud

aruandes*) selget vastust. Kõneldud on sellest ühenduses sakramentide õpetusega. Peale ristimise ja püha õhtusöömaaja sakramentide õpetuste võrdlemist mõlemas kirikus, kõneldakse ka konfirmatsioonist ja selle ettevalmistamisest. Kuigi inglise kirik oma usuartikleis tunnustab kaht sakramenti, rõhutab ta ka konfirmatsiooni sakramentaalset joont, mis seisab õnnistamise talituse toimetamises kätepealepanemisega, kuna viimane on apostlik ja pühakirjaline. Kokkulepe saavutatakse ses mõttes, et nii kõrgelt kui inglise kirik ka konfirmatsiooni ei hinda, ei ole seda võetud Lambeth Quadrilaterali. Järjekult ei ole konfirmatsiooniõpetus inglise kiriku arvates takistajaks kirikute lähendamisel, olles teadlik vahedest, et inglise kirikus ainult piiskop õnnistab leerilapsi, kuna teistes kirikus seda toimetavad õpetajad. Inglise kirik rõhutab konfirmatsioonis kaht osa, üht, mis vastab evangeeliumi kiriku arusaamisele ja teist, mis piiskoplikus kätepealepanemises annab edasi sakramentaalset joont.

Soome misjonijuhataja tähendab ka sellele, et ristimine ilma konfirmatsioonita on täielik ja et soome kiriku misjoni aladel pärast ristimist kohe jagatakse armulauda.

Huvitavad on ka sõnavõetud selle kohta, miks soome kiriku õpetajad ise püha õhtusöömaaga jagades iga kord sellest osa ei võta, nagu seda tehakse inglise kirikus. Soome kiriku esindajad seletavad, et see on välja kasvanud protestina keskaegse püha õhtusöömaaja sakramendi valesti tarvitamise vastu, kus preester

*) The Church of England and the Church of Finland.

sageli üksi armulaua käis. Soome kirikus põhjendab see rohkem harjumusel, kui mingil kindlal kirikuseadusel. Samuti on huvitav küsimus, mis tehakse ülejäänud pühitsetud leiva ja viinaga, kas tohib seda järgmine kord uuesti pühitseda, kas kaotab leib ja viin oma pühitsuse? Inglise kiriku esindajate poolt tähendatakse, et vanemal ajal on seda säilitatud ka inglise kirikus, kuid kui ette tulid pühitsetud leiva ja viina väärtarvitamised nõidumiseks, siis on inglise kirik asunud seisukohale, et kõik pühitsetud leib ja viin tuleb armulauateenistusel ära tarvitada. Tavalise harjumise kohaselt jagatakse ülejäänud pühitsetud leib ja viin inglise kirikus armulauateenistuse lõpul mõne armulaulu ja armulaua jagaja vahel.

Viies küsimus käis soome kiriku misjonimaa-alade kohta. Soome misjoniseltsi end. juhataja dr. Matti Tarkkanen kõneles eelmaailmasõjaaegseist misjoni tigimusest, kuid ka neist raskustest, mis tekkisid soome ki-

riku misjoni maa-aladel Lõuna-Aafrikas, kui luteri kiriku misjonitöö kõrvale asus Anglikaani kiriku misjonitöö.

Inglise kiriku esindajate poolt väidetakse, et Communio Anglicana põhimõtteks on, et ei tule algatada uut misjonitööd neil maa-aladel, kus misjoniseltsid teistest kristlikkuist kirikuist seda juba teevad. Kui tegelikke raskusi on tekkinud soome ja inglise kirikute misjoni maa-aladel, siis peab tegemist olema arusaamatustega, kuna ettetoodud asjaolud vastu räägivad inglise kiriku seadustele. Soovitakse kaalumisele võtta laiaulatuslikumat küsimust iseseisva soome kiriku misjoni maa-alade piiskopkonna loomist Lõuna-Aafrikas. Edasiste arusaamatuste vältimiseks peetakse soovitavaks ligem koostöö lähendatavate kirikute misjonitöö aladel. Leitakse, et kirikute lähendamine võib vältida killunemist ka misjoni maa-aladel ja saada suureks õnnistuseks kogu Jumala riigi tööle maailmas.

